

Petra Jager

Vid Snoj: *Nova zaveza in slovenska literatura.*

Ljubljana: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU (Studia litteraria), 2006.

V zelo prijetni novi podobi zbirke Studia litteraria je literarna veda bogatejša za primerjalno študijo Vida Snoja, *Nova zaveza in slovenska literatura*, besedilo, ki postavlja v ospredje neko drugačno, za moderno literarno vedo nesamoumevno osvetlitev razmerja med novozaveznimi besedili in literaturo. To razmerje vzpostavi določeno razumevanje *Nove zaveze* na eni strani ter njenih manifestacij v literaturi na drugi.

Snoj evangelijska besedila razume predvsem kot "dogodek Kristusa", kot literaturo, katere bistvo je pričevanje o skrivnosti Drugega. Biblija je tisto, kar se je rodilo iz srečanja med Bogom in človekom. Temeljni način, na katerega se pričevanje sploh lahko nanaša na pričevano, pa je vera. *Nove zaveze* zato ni mogoče misliti ločeno od veroizpovedi. Vera je za Snoja "duhovni pogoj pričevanja samega", kar pomeni, da Biblija zanj ohrani status svetega besedila, ki prinaša skrivnost razodetja in je v tem smislu nikoli ne "sekularizira" na raven literature.

Hkrati je vera kot "spoznanje srca", kot odprtost za skrivnost božjega učlovečenja v Kristusu tudi način, na katerega se skrivnost Drugega vpisuje v literaturo. Pesništvo – kot ga Snoj razume s Heideggerjem – oznanja tisto, kar je bilo posredovano od bogov, razodetje Absoluta. Ta občutljivost literature, ki skrivnost ne le sprejema v svoji drugosti, temveč jo predvsem ohranja v svoji neizrekljivosti, pa je v kontekstu na evangelijskih temelječe zahodne kulture krščanska religioznost oziroma – glede na posebnosti moderne slovenske religioznosti – svetovni nazor kot svobodo-miselnost, ki se uresničuje v polju umetnosti. Čeprav to tezo, ki si jo Snoj sposoja pri Kosu, razširi v pomenu *svobode*, ki literaturo postavlja pred vsako *zadržanost* do sveta, pred vsako svobodo-miselnost ali veroizpoved, je vendarle mogoče povzeti, da je tisto, kar avtorja v literaturi vznemirja in ga vodi skozi njo, prav posebna "zaobrtnjenost v svet", ki prisluškuje skrivnosti novozaveznega dogodka. Literatura je motrena skozi "usodno zagledanost v svet", ki je v temelju katoliška svobodo-miselnost.

To sta horizonta, med katerima krmari Snojeva misel in v najširšem in tudi najbolj točnem smislu naplavlja branja, kakor avtor sam poimenuje svoj pristop k poeziji Prešerna, Voduška, Aškerc, Murna, Vodnika, Kocbeka, Gregorčiča ter Cankarjevi prozi. Če je tisto, kar v literaturi na tako skrivnostne, hermetične načine obuja *uzrtje Njegove slave v veri*, pesniška podoba, motiv, tema, simbol ali celo snov, so to pravzaprav le znamenja, ki avtorja napotujejo v globlja, drznejša raziskovanja njihovih temeljev – naravo vere, iz katere so, *prehitevajoč vsako misel*, vzniknila. Tako npr. Prešernova biblična metafora, ki v pesmi *Zgubljena vera* slavi žensko “kot bogastvo”, sicer nakazuje pot “moderne sekularizacije”, vendar “kljub vsej nejevernosti” “ne izključuje Boga”. Religioznost Voduškovega pesnjenja se “kot strast za Boga”, ki zapušča “obnebjne krščanske nravnosti”, izteče v rojstvo *Boga iz človeka* – Boga, porojenega iz človeške želje. Na drugi strani Murnova pesem posveča Dogodek zgolj s tem, da jo ohranja v svoji začaranosti in skrivnostnosti. Itn.

Posebna odlika in privlačnost branj je rezultat avtorjevega izostre-nega občutka za sledi, ki napotujejo na *izvor* svetopisemskih motivov in njihovo eksegezo, v enaki meri osvetljujejo širšo literarno-zgodovinsko ozadje obravnavanih besedil kakor tudi genezo posameznih leksemov vse do korenin v grški, judovski in krščanski kulturi. Na poti za smislom, ki je utrpeval čas, Snojeva branja ustvarjajo resnično *hermenevtično* občutje zgodovine, občutje, da je preteklost ves čas na delu tudi danes. Te digresije ali koraki vstran, kakor jih imenuje avtor, niso preprosto že polni pomena, temveč jih je vselej potrebno šele upovedati, osmisliti, jih vzpostaviti v razumevanju. Kar avtorja žene v zaledje pojma, pesmi, motiva včasih celo zasenči tisto, kar naj bi ekskurz osvetlil, in se morda zdi, da je tisto, kar je moralo priti do besede, pravzaprav ta stranpot sama, da je literatura le tenzor, da lahko spregovori beseda Pisma. Zato nas spričo tolikšnega entuziazma, ki, kot se zdi, v branju ničesar noče prepustiti naključju, preseneča, da etos kot krščanski etos – ne le ključni koncept za razumevanje Voduškove “svobodomiselnosti”, temveč tudi, ali predvsem, način temeljne naravnosti na svet –, ki še zdaleč ni predmet soglasja, ravno nasprotno, je pravo torišče hermenevtičnih stisk, ostaja nepriklican v razumevanje.

Posebno pozornost priteguje teza, postavljena v izhodišče branj, da je tisto, kar določa naravo “svobodne katoliške misli” in njenega pesniškega izraza na poti skozi čas, vsakokratni duhovnozgodovinski

okvir, v katerem sta vzniknila. Ker je “moderna vera” grobo rečeno rezultat novoveškega racionalizma, naj bi literarna manifestacija novozaveznega dogodka pričala o procesu “demitologizacije”, ki se izteče v t. i. katoliško svobodomiselnost.

Vendar namesto razlik, ki jih tako sugerira časovni razkorak med Prešernovim in Kocbekovim literarnim uprisotenjem Drugega, Snojeva branja pričevanje o Absolutu predstavijo predvsem kot stalni, neuklonljivi predikat (slovenske) literature. Zato je podoba praznega, od Boga zapuščenega obzorja lahko le pričakovanje njegovega ponovnega prihoda.

Nova zaveza in slovenska literatura je besedilo, ki ga avtorizirata dve osrednji humanistični instituciji pri nas, zato je ne le upravičeno, temveč celo nujno pričakovati, da se bo v tem pogledu raziskava opredelila do teoretskih izhodišč, ki jih narekuje okvir literarne vede iz katerega izhaja, oziroma da bo potekala v skladu s pravili žanra, v katerem se izreka. To avtor tudi stori v *prolegomena*, uvodu v preiskovanje, z namenom, da bi zagotovil teoretsko podlago svojemu pristopu. Ravno ta pa po našem prepričanju odpira nekomenzurabilno vrzel med tistim, čemur so branja na sledi, in njihovo “znanstveno” utemeljitvijo.

Kot rečeno, je posebnost Snojevih branj predvsem v tem, da literarni vidik povežejo s teološkim. Literaturo motrijo kot vero-izpoved skozi sedimente novozaveznega pričevanja. Razmerje med *Novo zavezo* in literaturo je razmerje *vere*. Pri tem pa se kljub razgrnitvi novih hermenevtičnih horizontov v teku branj izkaže, da literaturo in njeno bistvo Snoj vendarle razumeva v okvirih, kot jih je v slovenski literarni vedi začrtal Kos. Literatura je – tudi za Snoja – predvsem literarno-umetniška struktura, kar pomeni, rečeno s Kosom, da je spoj med prvinami, ki jo oblikujejo, nerazdružljiv. Estetske, etične in spoznavne dimenzije ni mogoče zvesti nazaj na prvine, iz katerih je delo nastalo. Motriti jih je mogoče le znotraj novega konteksta umetniške forme. To morda najbolj ilustrativno potrjuje obravnava Aškercove “veroizpovedi”, ki je, kot pravi Snoj, “v prikazu, graditvi zgodbe in lika zašla in se izgubila v pripovedi”. Pri Aškercu naj bi ideja kot nosilka “svobodomiselnosti” v emancipaciji od umetniške strukture zakrivila “pesniški propad”.

Če je literatura v resnici pričevanje o Drugem, je modus tega pričevanja – kolikor govorimo o literarni umetnosti – estetski, morda sublimen, nikakor pa ne te(le)ološki.

Kar Snojevemu poskusu po našem prepričanju jemlje moč, je predvsem nepripravljenost vzeti nase dejstvo, da na poti, na katero se podaja, znotraj literarne vede pač ni mogoče govoriti iz nikakršnega zaledja teorije. Tudi zato njegova "drznost" neodločno obvisi med slovenskim katolištvom in religioznostjo kot svobodomiselnostjo, med vero, "verujočim uvidom, izkušanjem kot milost", in svetovnim nazorom kot posebno naravnostjo na svet, med religiozno mislijo slovenskega pisca in njenim dejanskim zapisom v literarno-umetniško formo. Nobena skrivnost ni, da tisto, kar nas nagovarja v literaturi, največkrat izvira iz naših afinitet, in tako motivirana misel ni nujno manj razsvetljujoča. Stvar akademske etike, ki jo vendarle veže neka zaobljuba, pa je, da iz svojih ljubezni ne gradi "peščenih umetnosti".